

RESSENYES

Gabriel Janer Manila, *Amor, no estàs fatigat. Memòries*. Barcelona: Proa, 2019, 512 pp.

El segon volum de les memòries de Gabriel Janer Manila, *Amor, no estàs fatigat*, és la continuació directa, cronològica, del primer, *Ha nevat sobre Yesterday*, aparegut el 2016. *Ha nevat sobre Yesterday* acabava amb un canvi crucial en la vida de l'escriptor: el seu casament. Ara, *Amor, no estàs fatigat* queda delimitat entre dos fets també importants per a ell: el naixement de la primera filla, Maria de la Pau (1966), i la tardor que l'escriptor va passar a la ciutat de Berlín el 1989. Al final d'*Ha nevat sobre Yesterday* Gabriel Janer ens explicava el propòsit que havia guiat la seva escriptura autobiogràfica: «Només he cercat explicar *la representació que, passat el temps, m'he vist menat a fer-me'n*. Els records són això, segurament: una representació per mitjà de la qual tornam a inventar la vida» (p. 391). Gabriel Janer Manila ha cercat «tornar a inventar la vida» amb aquests dos aplecs de memòries, que han de continuar almenys en un tercer volum. Perquè recordar és «tornar a viure la vida, tornar a esser el que hom ha estat», ja que la gran lluita dels humans és un combat contra el pas del temps. «La pols és la matèria de què és fet el temps», ens diu l'autor en un moment del llibre. Escriure és un combat contra l'efímer per mitjà de la paraula, del llenguatge i de la literatura.

Els teòrics de la literatura afirmen que en la literatura autobiogràfica l'escriptor mai no és completament fidel a la veritat objectiva. En uns casos perquè els autors menteixen ja que volen oferir una imatge determinada als seus lectors, a la posteritat; en altres, com és el nostre cas, perquè la memòria transforma els esdeveniments i els adapta a la veritat interior, personal, subjectiva. L'autor ho sap i, com hem dit, admet que el que ens ofereix és una *representació*. I, tanmateix, la literatura autobiogràfica (la denominada *literatura del jo*)

no pot deixar de tenir sempre quelcom de ficció, perquè en el fons l'escriptor parla de si mateix, fins i tot quan no n'és conscient. Així, la muntanya de novel·les, de relats infantils, de volums de contes, els reculls d'articles periodístics, els assaigs, etc. que Gabriel Janer ha escrit al llarg de la seva vida, d'alguna manera, també formen part de les seves *memòries*, perquè en realitat ens parlen d'ell.

Anteriorment, Gabriel Janer ja havia fet algunes incursions en la *literatura del jo* amb dos llibres que narren alguns episodis que tangencialment apareixen a *Amor, no estàs fatigat*. Em referesc a *Petita memòria d'un mestre del meu temps* (1975), alguns fragments del qual són reproduïts al volum que comentam, i al dietari *Satan estima Berlín* (1990), sobre els mesos de sojorn a la capital alemanya, quan es produí l'enderrocament del mur. A més, la seva vivència personal quedava reflectida en alguns llibres sobre altres personatges, dels quals també parla en aquestes memòries, com és el volum sobre l'actriu Cristina Valls (*Implicació humana i social del teatre. Biografia apassionada de Cristina Valls*, 1997) o el dedicat a Marcos Rodríguez Pantoja (*La problemàtica educativa dels infants selvàtics: el cas de «Marcos»*, 1979; *L'infant selvàtic de Sierra Morena*, 1999), l'infant salvatge sobre el qual Gabriel Janer va fer la seva tesi doctoral i que posteriorment va esser la base de la novel·la juvenil *He jugat amb els llops* (2009). I encara cal esmentar un altre llibre, que «oficialment» no és seu, malgrat que en un noranta per cent sí que ho és: la llarga entrevista que li va fer Sebastià Alzamora, titulada *Gabriel Janer Manila. L'escriptura del foc* (1998). Convé aclarir que *Amor, no estàs fatigat* és un llibre de memòries, i no una autobiografia. Ho és no sols perquè ho diu el subtítol, sinó perquè l'autor no sols ens parla d'ell mateix sinó sobretot d'aquells fets que han passat al seu entorn i en el seu temps.

L'objectiu, per tant, s'endinsa en el retrat de tota una època viscuda per l'escriptor, la qual cosa dona un valor afegit i un interès especial a aquest volum, que pot resultar d'interès fins i tot per als estudiosos i per als historiadors.

Tanmateix, el que queda de la vida són fragments, perquè és inevitable que un temps passat, recordat, només pugui ésser fragmentari. La memòria produeix llacunes, esborra el que li fa nosa, selecciona i sovint també transforma. Aquest és el mateix procediment que utilitza el novel·lista: no es pot contar tot, només el que realment interessa, el que ha quedat impressionat en la memòria, el que té sentit dins la història. «El que no recordam són coses mortes», deia Marcel Proust (i Llorenç Villalonga s'ho feu seu). Ara bé, això implica que, més que una trama, el llibre s'hagi de convertir en un conjunt de petites històries, algunes importants però altres anecdòtiques, que serveixen per recordar o retratar algun personatge. Pot semblar que aquesta dispersió de la història central, a diferència de la cohesió que trobam en una novel·la, fa més difícil atreure l'atenció del lector. Ara bé, la multitud d'intrigues que es van obrint i tancant constantment a *Amor, no estàs fatigat* fa que puguem llegir aquest llibre exactament amb el mateix interès, o fins i tot molt més, que si fos una novel·la d'intriga. Perquè una de les qualitats d'aquest volum memorialístic és que es llegeix amb una facilitat extraordinària, en gran part també gràcies al domini absolut del llenguatge, a l'estil senzill, clar, directe, espontani..., però sobretot treballadíssim. Gabriel Janer ha escrit aquestes memòries de la manera més difícil: és a dir, sense que es noti la feina que hi ha invertit.

Les memòries no sols ens parlen del jo i dels altres, sinó també dels llocs. Excepte els relats d'alguns viatges (Barcelona, Itàlia, Andalusia, Alemanya, etc.), a *Amor, no estàs fatigat* trobam uns espais viscuts quotidianament, durant molts d'anys. Al meu parer hi ha dos indrets que destaquen per sobre de tots els altres: l'escola (sobretot la de Son Ferriol, però també l'Institut Ramon Llull i la Universitat) i, molt especialment, la casa de la Bomba Vella, a la Indioteria. Aquests dos escenaris sintetitzen els dos caires essencials

de la biografia de Gabriel Janer: la seva dedicació a l'ensenyament i la seva tasca com a escriptor. Les pàgines en què descriu com eren la Bomba Vella i la barriada de la Indioteria quan s'hi traslladà estan amarades de poesia, juntament amb una erudició *sana*, bella, quan ens assabenta dels antecedents històrics de l'indret. Però també hi ha poesia quan ens parla de la llum que li arriba de la serra de Tramuntana, de l'aire que gela o es refereix a l'«ombra d'un branquilló de buguenvíllea en una paret, els geranis vermells del terrat, el cavall de serp que voleteja sobre el safareig, la merla que es posa en una branca del lledoner», etc. (p. 248). Un espai en el qual ha «viscut les bones sensacions, l'emoció de les petites conquestes» i «el desencís que derivava de les adversitats» (p. 246-247) i que li ha fet possible desenvolupar-hi la major part de la seva obra literària.

El temps històric pesa especialment en aquest llibre, perquè ha condicionat allò que Gabriel Janer conta. *Amor, no estàs fatigat* ens retrata la lenta agonia de la dictadura, el *tardo-franquisme*, la transició i els primers anys de la democràcia. A la primera pàgina ja es refereix a aquest temps històric: «Érem a mitjan dècada dels seixanta. Era un temps d'impaciència i havíem de callar. Em sentia impetuós, somniador, vehement, utòpic... Ho volia tot: canviar el món, capgirar l'ordre, escapar-me de les angoixes que havia heretat, construir un temps nou, lliure, i pensava que estava a punt d'arribar. Però Franco, tanmateix, no es moria» (p. 9). Janer ens narra molts d'episodis en què el franquisme ens va prendre la llibertat. Ens el fa veure com un moment en què la gent tenia por, però en què hi havia l'esperança d'un món millor, que ja s'entreveia rere el primer cap de cantó. El llibre ens parla de les repressions que es patien en aquells anys i que cal tenir en compte per entendre la seva obra literària. Perquè el motor de la seva literatura ha estat aquest «canviar el món, capgirar l'ordre», com ho explica a l'inici d'aquest volum: «Era el temps de totes les revolucions: sexual, artística, moral. I de tots els combats: pels drets de la dona, a favor de les minories oprimides, pels drets dels gais, per la llibertat... Vaig formar part d'una generació que es polititzava sobre el terreny, que prenia

consciència de la gran estafa en què havia viscut, alhora que s'adonava de la seva impotència. Potser per això vaig començar a escriure i aquests foren els temes de les meves primeres novel·les. Fou un temps vitalista, contradictori, d'opressió» (p. 37). Alguns d'aquests episodis són prou coneguts. Tanmateix l'escriptor ens en conta un de primera mà, autobiogràfic, desconegut per la majoria dels lectors: el conflicte que va tenir amb el franquisme arran de la publicació de *L'agonia dels salzes*, que va estar a punt d'oportunar-li un processament per injúries als «caídos por Dios y por la patria». Una situació que fa uns anys ens hauria semblat grotesca i ridícula, una mostra de la paranoia del Règim, però que avui podria tornar a ésser possible. Aquestes pàgines tant ens evoquen els moments difícils de les darreres execucions del govern de Franco com els primers anys de la nostra universitat. Una època de lluita, d'injustícies, d'inseguretats, de trencament de rutines i de motlles, però també d'il·lusions, d'esperances en un temps millors, en què les utopies podien fer-se realitat.

Per altra part, *Amor, no estàs fatigat* retrata, des de dins, el món literari i cultural de la Mallorca dels anys 60 i 70, en què la cultura estava imbuïda de compromís social i polític. Ens conta detalls i anècdotes del microcosmos intel·lectual de l'illa, amb les seves heroïcitats per salvar-nos els mots, però també amb les seves petites intrigues i migradeses. En aquest aspecte, és un llibre valent, agosarat, que pot molestar a alguns dels que hi apareixen. En aquestes pàgines, hi surten molts dels intel·lectuals del moment: Llorenç Villalonga, Llorenç Moyà, Jaume Vidal Alcover, Maria Aurèlia Capmany, Blai Bonet, Baltasar Porcel, Xesca Ensenyat, Miquel Àngel Riera, etc. La llista seria inacabable. Hi sobresurt, però, una figura imprescindible pel seu compromís amb la llengua i la cultura: Josep M. Llompart. Moltes pàgines d'*Amor, no estàs fatigat* són, en certa manera, un homenatge a l'autor de *Poemes de Mondragó*; un record que reflecteix la fidelitat a l'escriptor, al patriota, a l'home i a l'amic que va ésser per a Gabriel Janer.

Amor, no estàs fatigat és també la història dels llibres que el nostre autor va escriure durant

aquesta vintena llarga d'anys. Sens dubte, el que ens en diu serà imprescindible per als estudiosos de l'obra literària de Gabriel Janer Manila. El lector descobreix en aquestes pàgines l'esforç, la lluita contra el temps i contra el paper en blanc per contar unes històries que remoguin l'ànima dels lectors. En el fons, aquestes memòries són el reflex de la titànica capacitat de treball de Janer, autor d'un gran nombre de títols de gèneres i de temàtiques molt diverses. Però també hi veiem reflectits els seus múltiples vessants: el professor que fa feina a l'escola i que, a més, n'és el director, mentre cursa la carrera de Pedagogia i escriu novel·les, contes, llibres infantils i juvenils, articles, etc.; dirigeix la revista *Lluc*, es compromet amb la nostra cultura i participa en conferències, taules rodones, presentacions o com a jurat de premis. I, a més, té temps per a la família i els fills, que són omnipresents en aquestes pàgines. Caldria afegir-hi un aspecte que Janer omet en aquest llibre: l'ajuda, els consells, les hores dedicades a llegir originals dels escriptors joves que acudeixen a ell. En resum, aquest volum de memòries és una reflexió sobre el sacrifici que la feina d'escriure implica. No sé si, per a Gabriel Janer Manila, l'esforç esmerçat a escriure una obra del volum i del pes de la seva l'han compensat, però sí que és segur que sense aquesta feïnada la nostra cultura i la nostra llengua serien molt més pobres, molt més dissortades.

En moltes ocasions Gabriel Janer ha dit que totes les històries que escriu són històries d'amor. Sens dubte, aquest llibre –el títol ho fa ben palès– també ho és. És una història d'amor a la seva família, a la dona i als fills, als amics, als mestres, als alumnes, a la terra, a la llengua, a l'art i a la literatura... La història d'un amor apassionat per la paraula i per la vida.

Pere Rosselló Bover
Universitat de les Illes Balears